

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Воронової Ольги Юріївни на тему «Психологічні особливості формування рефлексії у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти», представлене на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Вивчення змісту дисертації, автореферату та наукових праць Воронової Ольги Юріївни дає підстави зробити висновок про актуальність обраної теми, достатній ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень та висновків, що виносяться на захист, їх практичну значущість, а також про глибокий аналіз питань, пов'язаних з психологічними особливостями формування рефлексії у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

Актуальність представленого дослідження не викликає сумнівів, адже рефлексія є інструментальною складовою здатності до самопізнання загалом та до професійного саморозвитку особистості як суб'єкта професійної діяльності, зокрема. Рефлексивність як професійно важлива якість вихователя та рефлексія як специфічна форма його активності позитивно позначаються на продуктивності праці суб'єкта педагогічної діяльності. Достатній розвиток педагогічної професійної рефлексії педагога сприяє реалізації навчально-виховних функцій у дошкільному закладі освіти, забезпечує саморегуляцію професійної педагогічної діяльності.

Робота, поза сумнівом, актуальна як з теоретичної, так і з практичної точки зору. *Теоретичне* значення цієї дисертації міститься в тих відповідях, які О.Ю. Воронова дає на три питання про особливості професійної рефлексії вихователя. По-перше, у чому полягає психологічний зміст та структура професійної рефлексії вихователя? По-друге, яка професійної рефлексії у саморегуляції педагогічної діяльності? По-третє, як професійна рефлексія позначається на самоставленні майбутнього вихователя?

№	Вх. №
4	4734
квітень	24
жовтень	10
2018	р.
ВІДПІСЬ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
НАДПСУ ім. Б.Хмельницького	

У *практичному* плані це дослідження дає можливість по-новому шукати відповіді на такі питання, що хвилюють психологів-практиків. Це, наприклад, питання про те, яке місце посідає професійна рефлексія у забезпеченні успішності професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти? Які психолого-педагогічні умови слід враховувати і реалізувати у тренінгу розвитку професійної рефлексії майбутнього вихователя? У чому полягає потенціал професійної рефлексії у професійному становленні суб'єкта педагогічної діяльності? На усі ці питання Ольга Юрїївна дає досить послідовні, логічно обґрунтовані і підкріплені емпіричними даними відповіді.

Сенс представленої дослідження визначає характер методологічного інструментарію. Слід відзначити обґрунтованість дисертантом методологічних засад дослідження, які відповідають предметному спрямуванню. Використана теоретична база повною мірою забезпечує висвітлення проблематики та дає можливість вирішення дослідницьких завдань.

Структура роботи традиційна. Вступ містить усі необхідні пункти. У ньому чітко сформульовані мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження, охарактеризовані методологічні основи і методичний інструментарій роботи.

Дане дослідження має всі ознаки наукової і практичної актуальності. Як слушно зазначає дисертантка, окремі аспекти даної проблематики вже були предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених, які внесли вагомий внесок у вирішення різнопланових проблем рефлексії, але, що стосується проблем розвитку рефлексії у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти, вони залишаються нерозв'язаними. Певною спробою відповіді на дані проблеми є дисертація Воронової О. Ю., у якій досліджується не лише генеза та сучасний стан розвитку рефлексії у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти, але визначаються її подальші перспективи розвитку та формування.

Здійснений теоретичний аналіз проблеми дав змогу узагальнити та систематизувати наукові психологічні дослідження щодо визначення та уточнення понять «рефлексія» та «професійна рефлексія». Дисертанткою доведено, що професійна рефлексія, як спрямованість свідомості на себе, як на фахівця, на зміст своїх професійних дій, на виконання професійних задач є важливим чинником професіоналізму, компетентності, професійної зрілості майбутнього вихователя, оскільки збільшує ефективність вирішення широкого кола професійних задач. В такому розумінні професійна рефлексія виступає важливим механізмом процесу саморегуляції як на операційно-технічному, так і на мотиваційному рівнях, і дозволяє людині вийти на зовнішню позицію стосовно себе і своїх дій.

Заслужують уваги результати емпіричного дослідження, отримані на базі створеної репрезентативної вибірки, які дозволили констатувати низький рівень розвитку компонентів психологічної структури професійної рефлексії у значної кількості студентів 5 курсу, який є недостатнім для ефективної педагогічної діяльності. Використаний автором факторний аналіз дозволив експериментально верифікувати компоненти змістовно-динамічної моделі формування професійної рефлексії.

Заслугує на схвалення використання результатів проведеного у констатувальній частині дослідження кореляційного аналізу, що дозволило О.Ю. Вороновій виокремити ті найбільш сенситивні психологічні властивості особистості, через які можна здійснювати опосередкований вплив на професійну рефлексію, і що стало підґрунтям розроблення авторського інтегративного тренінгу формування професійної рефлексії майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

З метою розвитку професійної рефлексії особистості на етапі формувального експерименту автором була розроблена і реалізована спеціальна програма, побудована у формі інтегративного тренінгу, мета якого полягала як у створенні виділених автором психологічних умов, так і реалізації тренінгових вправ і процедур, спрямованих на розвиток

професійної рефлексії, рефлексивних умінь та навичок у сфері професійної діяльності, спілкування та саморозвитку майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти. Безперечно вирашним є використані у тренінгу засоби стимуляції і підтримки рефлексивних процесів через розвиток навичок рефлексивного управління, рефлексивного імітаційного моделювання, управління рефлексивними процесами і структурами, а також шляхи розвитку рефлексивного програмування через формування здатностей до самоаналізу, усвідомлення власних змін, формування актуальних рефлексивних позицій, рефлексивне імітаційне моделювання тощо.

Зафіксована автором позитивна динаміка за низкою показників рефлексії та емоційного інтелекту підтверджує високу ефективність авторської програми розвитку професійної рефлексії майбутніх вихователів.

Не викликає сумніву визначення наукової новизни дослідження, що полягає у створенні структурної моделі професійної рефлексії фахівців закладів дошкільної освіти, яка складається з когнітивно-операційного, мотиваційно-емоційного та поведінково-оцінного компонентів, виявленні психолого-педагогічних умов її формування.

Цінним практичним здобутком є те, що на основі теоретико-емпіричного обґрунтування автором розроблено інтегративний тренінг професійної рефлексії. Запропонована дисертантом програма інтегративного тренінгу розвитку професійної рефлексії майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти може бути використана психологами, педагогами, фахівцями психологічної служби закладів вищої освіти у процесі підготовки майбутніх вихователів.

Доцільно відмітити конкретизований характер об'єкту і предмету дослідження, мета і завдання якого відображають логіку теоретичних та експериментальних досліджень. Також простежується взаємозв'язок між зазначеними у вступі до дисертації дослідницькими завданнями та теоретико-науковою новизною і практичним значенням, тобто усі дані характеристики роботи являють собою органічну єдність. Така особливість

дає змогу охарактеризувати роботу як ґрунтовне, логічно завершене дослідження.

У висновках цілком обґрунтовано представлено узагальнені результати дослідження, які викладені чітко й послідовно, що свідчить про досягнення поставленої мети та успішного розв'язання поставлених завдань.

Дисертаційна робота пройшла відповідний рівень апробації дослідження. Основні положення дисертації відображені в публікаціях автора.

Оцінюючи роботу цілком позитивно, доцільно висловити деякі зауваження та побажання:

1. Загалом погоджуючись із авторським змістовним наповненням компонентів структурної рефлексії фахівців-вихователів, слід зауважити, що робота виграє, якби автором було більш детально визначено її професійно обумовлену специфіку, пояснено своєрідність її застосування по відношенню саме до суб'єкта педагогічної діяльності у закладах дошкільної освіти.

2. Автором було здійснено обчислення узагальнених оцінок когнітивно-операційного, поведінково-оцінного і мотиваційно-емоційного компонентів професійної рефлексії майбутніх вихователів, який, на наш погляд, має певні переваги у застосуванні в межах психодіагностичної практики психолога закладу освіти, проте є менш доцільним та методологічно обґрунтованим у межах наукових розвідок та перевірки статистичних гіпотез про зміст, структуру та феноменологію професійної рефлексії майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти.

3. Традиційно для вивчення структури комплексних психологічних феноменів застосовується експлораторний факторний аналіз, якому передують процедура кореляційного аналізу, що дозволяє визначити достатню кількість зв'язків між змінними, і що, в свою чергу, визначає правомірність подальшої факторизації даних. У дисертаційному дослідженні автором спочатку подаються дані факторизації, а потім описуються кореляційні зв'язки. Така

логіка викладу результатів емпіричного дослідження потребує додаткового роз'яснення.

4. Додаткової аргументації вимагають назви отриманих латентних змінних, отриманих у результаті факторизації показників професійної рефлексії майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти, які, на наш погляд, є дуже узагальненими. Так, наприклад, другий фактор, названий у дослідженні «поведінковим», навантажений такими показниками якостей міжособистісних стосунків, як «покірно-сором'язливий», «залежно-слухняний», «співпрацюючий-конвенціональний», «відповідально-великодушний» і має бути названий, наприклад, «Пристосувальна поведінка» чи «Конформність у взаємодії з іншими», що більшою мірою відбиває зміст професійної рефлексії.

5. Дослідження вимагає аргументації застосування додаткових методик («Визначення рівня сформованості педагогічної рефлексії» О. С. Рукавішнікова; «Діагностика емоційного інтелекту» Д. В. Люсіна), які використовувалися при першому і другому зрізі формуального експерименту.

Тим не менш, зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Воронової Ольги Юріївни, яка є актуальною для сучасної педагогічної та вікової психології. Робота відзначається науковою новизною, теоретичною та практичною значущістю, є самостійним та завершеним дослідженням.

В цілому, дисертаційне дослідження відзначається коректним науковим стилем, логічністю, аргументованістю, достатньою переконливістю результатів експериментального дослідження.

Надруковані автором наукові статті повністю відображають основний зміст дисертації.

ВИСНОВОК: Дисертаційне дослідження О. Ю. Воронової «Психологічні особливості формування рефлексії у майбутніх фахівців закладів дошкільної освіти» є сучасним, інноваційним, відповідає

встановленим вимогам та Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку присудження наукових ступенів», а її автор Воронова Ольга Юріївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент:

Кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
практичної психології
Харківського педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

К.І. Фоменко

Підпис *К.І. Фоменко*
засвідчується злив. загальним
19.10.2012

